

Sygn. akt II PK 106/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 maja 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Rączka (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa K. J. i S. K.
przeciwko N. Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w Ł.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 17 maja 2017 r.,
skarg kasacyjnych powodów od wyroku Sądu Okręgowego w Z.
z dnia 30 listopada 2015 r., sygn. akt IV Pa (...),

1. oddala skargi kasacyjne;

2. zasądza na rzecz N. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego: a) od powoda K. J. kwotę 2700 zł (dwa tysiące siedemset złotych), b) od powoda S. K. kwotę 1800 zł (tysiąc osiemset złotych).

UZASADNIENIE

Powód S. K. wniósł o zasądzenie od N. Spółki z ograniczoną

odpowiedzialnością w Ł. na swoją rzecz kwoty 39.021 zł tytułem ryczałtów za nocleg za okres od lipca 2011 r. do sierpnia 2012 r.

Powód K. J. wniósł o zasądzenie od N. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w Ł. na swoją rzecz kwoty 47.220,64 zł tytułem ryczałtów za nocleg - za okres od grudnia 2011 r. do lutego 2013 r. oraz kwoty 47.406,15 zł tytułem ryczałtów za nocleg - za okres od marca 2013 r. do grudnia 2013 r.

Wyrokiem z dnia 28 sierpnia 2015 r. Sąd Rejonowy w Z. oddalił oba powództwa w całości.

Sąd Rejonowy ustalił, że powód S. K. był zatrudniony u pozwanej N. sp. z o.o. w Ł. w okresie od dnia 23 kwietnia 2010 r. do dnia 23 grudnia 2013 r. a powód K. J. - w okresie od dnia 21 listopada 2011 r. do dnia 31 stycznia 2014 r. – obaj na stanowiskach kierowcy międzynarodowego.

Powodowie w spornych okresach, poza wynagrodzeniem zasadniczym, otrzymywali od strony pozwanej: ekwiwalent za pranie odzieży, ekwiwalent za środki czystości oraz składnik określany jako „diety”.

Zgodnie z § 15 ust. 3 regulaminu wynagradzania z dnia 1 kwietnia 2010 r. obowiązującego w pozwanej Spółce, wysokość diet rozumianych jako dodatek z tytułu zwiększonych kosztów ponoszonych przez pracowników związanych z podróżą służbową poza granicami kraju wynosi łącznie 38 euro za każdą dobę, z czego: a) kwota w wysokości 13 euro stanowi dietę rozumianą jako pokrycie zwiększonych kosztów wyżywienia w czasie podróży, b) kwota w wysokości 25 euro obejmuje zwiększenie innych kosztów socjalnych. W regulaminie przewidziano, że nie przysługuje ryczałt za nocleg kierowcy, przy niekorzystaniu z hotelu, jeżeli samochód jest wyposażony w miejsce do spania. Analogicznie kwestia ta została uregulowana w regulaminie obowiązującym od 13 lipca 2011 r. Powodowie poświadczili zapoznanie się z regulaminem pracy i wynagradzania.

W porozumieniu zawartym pomiędzy NSZZ Solidarność Pracowników N. Spółka z o.o. w P., a N. Spółka z o.o. w Ł. w dniu 27 lutego 2012 r., kończącym spór zbiorowy, ustalono, że od 1 marca 2012 r. wysokość diet rozumianych jako dodatek z tytułu zwiększonych kosztów związanych z podróżą służbową poza granicami kraju wynosi 42 euro za każdą pełną dobę podróży służbowej, z czego kwota 14 euro stanowi dietę rozumianą jako pokrycie zwiększonych kosztów

wyżywienia w czasie podróży służbowej, a kwota 28 euro obejmuje zwiększenie innych kosztów socjalnych.

Flota strony pozwanej składa się z aut marki Renault, w których jest kabina wyposażona w dwa łóżka o długości około 2 m i szerokości około 1 m, klimatyzację działającą w czasie pracy silnika oraz ogrzewanie postojowe i wentylację postojową. Wysokość kabiny ma około 170 cm.auta nie są wyposażone w lodówki, jednak istnieje możliwość ich podłączenia, podobnie jak innego sprzętu, np. telewizora. W pojazdach nie ma węzła sanitarnego. Są schowki na ubrania oraz żywność. Pozwany nie wyposaża pracowników w pościel, używają swojej. Pracodawca wypłaca kierowcom - i tylko kierowcom - miesięczny ekwiwalent za pranie oraz ekwiwalent za środki czystości.

Powodowie w spornym okresie przebywali w podróży służbowej na terenie państw UE. Wyjeżdżali w pojedynczej obsadzie w trasy trwające około 3 tygodnie i nocowali w kabinach samochodów, na co wyrazili zgodę, podejmując pracę na rzecz strony pozwanej. Byli świadomi charakteru pracy oraz zasady, że nocleg odbywa się w kabinach pojazdów. Najczęściej noclegi miały miejsce na stacjach benzynowych, parkingach przy autostradzie, ale też na terenie baz N. Czasami, rzadziej, zdarzało się, że nocowali przy firmie klienta. Powodowie nie nocowali w hotelach, motelach ani pensjonatach. Powodowie korzystali z węzłów sanitarnych na stacjach benzynowych, parkingach oraz w bazach pozwanego położonych w wielu krajach Europy. Na płatnych parkingach istniała możliwość darmowego korzystania z węzła sanitarnego. Najczęściej w ramach opłaty parkingowej kierowca miał zapewniony prysznic i toaletę. Koszty parkingów dodatkowo pokrywał pozwany na podstawie rachunku, jeśli miejsce postoju zostało uzgodnione ze spedytorem. W każdej z baz N. jest węzeł sanitarny, z tym że o zróżnicowanym standardzie. Ponadto są tam sale do odpoczynku, kuchnie, lodówki, dostęp do telewizji, również w języku polskim; na niektórych również pralki, suszarki, i mikrofalówki.

Sąd stwierdził, że całokształt zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego prowadzi do wniosku, że strony w sposób jednoznaczny ustaliły zasady wynagradzania, w tym zasady zwrotu należności za podróże służbowe. Powodowie - jako doświadczeni kierowcy i długoletni pracownicy pozwanej Spółki -

doskonale zdawali sobie sprawę z treści łączącego strony stosunku prawnego i godzili się na ustalone warunki. Podkreślił, że ryczałt za nocleg jest określonym świadczeniem celowym przeznaczonym na pokrycie faktycznych kosztów noclegu, a nie ewentualną rekompensatą za brak należytego komfortu. Odnosząc się do orzecznictwa Sądu Najwyższego, Sąd Rejonowy wskazał, że nie podziela stanowiska, że ryczałt przysługuje pracownikowi niezależnie od tego, czy poniósł jakiegokolwiek koszty noclegu, albowiem zapłata ryczałtów pracownikowi, który spał w kabinie, oznaczałaby bezpodstawne wzbogacenie i w żaden sposób nie wpłynęłaby ani na jakość wypoczynku, ani na bezpieczeństwo kierowcy. Natomiast stwierdzenie, że „pracownik mobilny wykonuje stale zadania poza miejscem swego zamieszkania w interesie pracodawcy i to pracodawcę powinny obciążać związane z tym dodatkowe koszty pracy” oznacza, że pracodawca ma nie tylko zapewnić nocleg, ale też pokryć powstałe w związku z tym ewentualne koszty, a skoro koszty te nie powstały, to przyznanie ryczałtu nie zrealizuje postulatu zapewnienia bezpieczeństwa dla kierowcy, ładunku oraz innych uczestników ruchu drogowego. Także stanowisko Sądu Najwyższego, że „trudno odmówić kierowcy prawa do określonego standardu odpoczynku nocnego” nie może być utożsamiane z prawem do ryczałtu za nocleg, skoro samo jego wypłacanie w żaden sposób nie poprawiłoby standardu odpoczynku kierowcy, który i tak spał w kabinie pojazdu. W ocenie Sądu Rejonowego, za zasadnością roszczeń powodów nie może przemawiać uchwała Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14, OSNP 2014 nr 12, poz. 164). Zauważył, że Sąd Najwyższy w uzasadnieniu tej uchwały kilkakrotnie stwierdza, iż ryczałt należy jako „zwrot kosztów”.

Sąd nie podzielił poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy, zgodnie z którym stworzenie przez stronę pozwaną możliwości nocowania w kabinie samochodu nie jest równoznaczne z zapewnieniem przez pracodawcę bezpłatnego noclegu, wskazując, że należy to każdorazowo oceniać w określonych okolicznościach faktycznych; w innym wypadku nie miałoby żadnego uzasadnienia wyposażanie samochodów w łóżka i inne udogodnienia, gdyby nocleg mógł odbywać się jedynie w warunkach hotelowych. Roszczenie o zapłatę ryczałtu za noclegi wydaje się wątpliwe, gdy pracownik nie ponosi żadnych kosztów z tego tytułu. Zasadność takiego żądania można rozpatrywać wyłącznie w sytuacji, gdy

pracodawca nie zapewnia minimum komfortu w czasie noclegów w kabinie auta, co w niniejszej sprawie nie miało miejsca.

Sąd pierwszej instancji podkreślił, że Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 4 czerwca 2013 r., II PK 296/12, postawił tezę, zgodnie z którą zgoda kierowców na korzystanie z noclegów w kabinie wyłącza możliwość domagania się rekompensaty za brak hotelu poza przypadkami, gdy prawo to wynika wprost z obowiązujących w zakładzie przepisów płacowych. W uzasadnieniu Sąd Najwyższy wskazał, iż zawodowy kierowca, który godzi się na spanie w samochodzie, z góry wyklucza korzystanie z hotelu i nie ma prawa do ryczałtu za nocleg. Odnosząc to realiów niniejszej sprawy Sąd Rejonowy stwierdził, że powodowie w sposób oczywisty zgodzili się na spanie w pojeździe.

Rozważając funkcję diet (i podobnie innych świadczeń związanych z pokryciem kosztów podróży służbowej), Sąd pierwszej instancji wskazał, że celem diet z tytułu podróży służbowych nie jest przysporzenie pracownikowi dodatkowych korzyści, a jedynie zrekompensowanie ponoszenia dodatkowych wydatków, a także - do pewnego stopnia - utrudnień życiowych związanych z pobytem poza miejscem zamieszkania. Dieta ma służyć pokryciu tych zwiększonych kosztów i wydatków. Okoliczność, że w praktyce jest przez kierowców ciężarówek w międzynarodowym transporcie samochodowym traktowana jako źródło dodatkowych dochodów, nie może zmieniać prawnej kwalifikacji tego tzw. świadczenia wyrównawczego.

Sąd Okręgowy Wydział w Z. wyrokiem z dnia 30 listopada 2015 r. oddalił apelację powodów od powyższego wyroku.

Sąd drugiej instancji wskazał, że poczynione przez Sąd pierwszej instancji ustalenia faktyczne oraz wywiedzione z nich skutki prawne są prawidłowe i tym samym - dzieląc je w całości - Sąd drugiej instancji przyjął je za własne, czyniąc je integralną częścią swojego uzasadnienia, za wyjątkiem jednak tych wywodów, które dotyczą braku podstaw do przyznania ryczałtów za noclegi w sytuacji, gdy samochody były wyposażone w miejsca do spania.

Sąd Okręgowy podkreślił, że „nie w pełni podziela uzasadnienie prawne zaskarżonego orzeczenia i nie akceptuje wszystkich podniesionych w nim argumentów - właśnie tych, które stoją w opozycji do przedstawionych przez Sąd Najwyższy wytycznych w zakresie wykładni prawa”. Nie zmienia to jednak sytuacji,

że zaskarżony wyrok odpowiada przepisom prawa. Powołana uchwała Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14, nie jest bowiem remedium przesądzającym o zasadności powództwa w każdym stanie faktycznym. Właśnie w tej uchwale Sąd Najwyższy wyraził tezę, że wobec niezapewnienia pracownikowi bezpłatnego noclegu, przysługuje mu zwrot kosztów noclegu na warunkach i w wysokości określonych w § 9 ust. 1-3 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz. U. Nr 236, poz. 1991 ze zm.) albo na korzystniejszych warunkach i wysokości, określonych w umowie o pracę, układzie zbiorowym pracy lub innych przepisach prawa pracy. Natomiast obowiązujące u pozwanego pracodawcy - i w pełni stosowane przez niego - przepisy zakładowego prawa pracy, ustalały należności kierowców z tytułu kosztów podróży poza granicami kraju w wymiarze daleko bardziej korzystnym niż powyższe rozporządzenie.

Sąd wskazał, że pracownicy doskonale zdawali sobie sprawę z tego, że „dieta” (nierzadko określana przez pracowników jako „delegacja”) ma pokryć wszystkie koszty związane z podróżami, w tym koszty noclegów. Tyle tylko, że poczynając od kwietnia 2010 r. (tj. wprowadzenia nowego regulaminu wynagradzania, a jednocześnie wejścia w życie zmiany do ustawy o czasie pracy kierowców) definicja ta pozwalała na jednoznaczne ustalenie, że „dieta” pokrywa wszystkie koszty socjalne, a więc również ewentualny ryczałt za nocleg. Dieta stanowiła całość wypłacanych na ich rzecz należności, z tym, że część kwoty pokrywała zwiększone koszty żywienia, a część zwiększone inne koszty socjalne (w tym koszty noclegów).

Sąd Okręgowy podkreślił, że świadczenia przewidziane w tym regulaminie powodowie niezmiennie pobierali i kwota z tego tytułu niewątpliwie rekompensowała wszystkie koszty związane z podróżami służbowymi.

Powodowie zaskarżyli ten wyrok skargą kasacyjną w całości, zarzucając mu naruszenie przepisów postępowania, mających istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., przez ich niezastosowanie, polegające na uczynieniu przez Sąd Okręgowy integralną częścią swojego uzasadnienia

również uzasadnienia Sądu Rejonowego „za wyjątkiem tych wywodów, które dotyczą braku podstaw do przyznania ryczałtów za noclegi w sytuacji, gdy samochody były wyposażone w miejsca do spania oraz tych argumentów Sądu pierwszej instancji, które stoją w opozycji do przedstawionych przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 12 czerwca 2014 roku wytycznych w zakresie wykładni prawa”, a jednocześnie nie wskazując dokładnie i precyzyjnie, w jakim zakresie w podstawie faktycznej oraz w uzasadnieniu prawnym Sąd Okręgowy odchodzi od przyjętych za własne ustaleń faktycznych Sądu pierwszej instancji oraz wywiedzionych z nich skutków prawnych; art. 217 § 3 k.p.c. w związku z art. 227 k.p.c. w związku z art. 248 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c., przez ich niezastosowanie i przyjęcie, że przeprowadzenie dowodów z wnioskowanych przez powodów w pozwie dokumentów oraz danych na okoliczność wysokości zgłoszonych roszczeń było bezprzedmiotowe w sytuacji, gdy przeprowadzenie tych dowodów było niezbędne do ustalenia liczby dni spędzonych przez powodów w podróży służbowej, liczby noclegów spędzonych przez powodów w podróży służbowej oraz państw, w jakich powodowie spędzali noclegi - w konsekwencji precyzyjnego ustalenia wysokości przysługujących powodom należności z tytułu ryczałtów za noclegi, co miało istotny wpływ na ocenę zasadności zgłoszonych roszczeń; art. 217 § 3 k.p.c. w związku z art. 227 k.p.c. w związku z art. 278 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c., przez ich niezastosowanie i przyjęcie, że przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego sądowego w celu ustalenia wysokości ryczałtów za noclegi przysługujących powodom w związku z podróżami służbowymi było bezprzedmiotowe w sytuacji, gdy było to niezbędne do ustalenia liczby dni spędzonych przez powodów w podróży służbowej, liczby noclegów spędzonych przez powodów w podróży służbowej oraz państw, w jakich powodowie spędzali noclegi oraz w konsekwencji precyzyjnego ustalenia wysokości przysługujących powodom należności z tytułu ryczałtów za nocleg, co miało istotny wpływ na ocenę zasadności zgłoszonych roszczeń.

Skarżący zarzucili także naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 77³ § 3 k.p. w związku z art. 9 § 1 k.p. i art. 18 § 1 k.p. oraz w związku z art. 77⁵ § 4 k.p. oraz art. 77⁵ § 2 k.p., przez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że pracodawca spoza sfery budżetowej może ustalać we własnym zakresie warunki

wypłacania pracownikom zwrotu kosztów noclegu lub ryczałtu noclegowego w sposób mniej korzystny dla pracownika niż przepisy powszechnie obowiązującego prawa; art. 77⁵ § 1 k.p. w związku z art. 9 § 2 k.p. oraz 18 § 2 k.p. w związku z art. 18 § 1 k.p. oraz art. 77³ § 5 k.p., przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że postanowienie regulaminu pracy (aktu wewnętrznego obowiązującego u strony pozwanej) stanowiące, że nie przysługuje ryczałt za nocleg kierowcy, przy niekorzystaniu z hotelu, jeżeli samochód jest wyposażony w miejsce do spania, jest ważny i oznacza, że pracownikowi - kierowcy w transporcie międzynarodowym nie przysługuje zwrot kosztów noclegu na warunkach i w wysokości określonej w przepisach wykonawczych z 2002 r. i z 2013 r., wydanych na podstawie art. 77⁵ § 2 k.p.; art. 77⁵ § 4 k.p. w związku z art. 77³ § 1 i 2 k.p., przez ich błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że pracodawca spoza sfery budżetowej w przypadku określenia (choćby częściowego) zwrotu kosztów podróży służbowej w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania czy umowie o pracę (aktach wewnętrznych obowiązujących u strony pozwanej) zobligowany jest wyłącznie do wypłaty diety w kwocie minimum 23 zł dziennie (od 1 marca 2013r. - 30 zł), podczas gdy przepis ten ustala minimalny standard świadczenia, ale odnosi się tylko do diety, a nie do zwrotu kosztów przejazdów, noclegów i innych wydatków związanych z podróżami służbowymi pracowników; § 9 ust. 2 w związku z § 9 ust. 1 oraz w związku z § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 roku w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju, przez błędną wykładnię i przyjęcie, że ryczałt za nocleg ma charakter świadczenia ekwiwalentnego należnego pracownikowi za poniesione faktycznie koszty noclegu poza kabiną pojazdu i tylko w sytuacji, gdy kierowca faktycznie korzystał z noclegów w kabinie, podczas gdy istota „ryczałtu” jako świadczenia kompensacyjnego (w tym wypadku przeznaczonego na pokrycie kosztów noclegu) polega na tym, że świadczenie wypłacane w takiej formie z założenia jest oderwane od rzeczywistego poniesienia kosztów i nie pokrywa w całości wszystkich wydatków z określonego tytułu (bo nie są one udokumentowane); § 16 ust. 2 w związku z § 16 ust. 1 oraz w związku § 16 ust. 4 rozporządzenia

Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej (Dz. U. 2013 r., poz. 167), przez błędną wykładnię i przyjęcie, że ryczałt za nocleg ma charakter świadczenia ekwiwalentnego należnego pracownikowi za poniesione faktycznie koszty noclegu poza kabiną pojazdu i tylko w sytuacji, gdy kierowca faktycznie korzystał z noclegów w kabinie, podczas gdy istota „ryczałtu” jako świadczenia kompensacyjnego (w tym wypadku przeznaczonego na pokrycie kosztów noclegu) polega na tym, że świadczenie wypłacane w takiej formie z założenia jest oderwane od rzeczywistego poniesienia kosztów i nie pokrywa w całości wszystkich wydatków z określonego tytułu (bo nie są one udokumentowane).

W odpowiedzi na skargę kasacyjną strona pozwana wniosła o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nie ma usprawiedliwionej podstawy zarzut naruszenia art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. W pierwszej kolejności należy wskazać, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwaliło się stanowisko, że uzasadnienie wyroku, które wyjaśnia przyczyny, z powodu których orzeczenie zostało wydane, jest sporządzane już po wydaniu wyroku, a zatem wynik sprawy z reguły nie zależy od tego, jak napisane zostało uzasadnienie i czy zawiera ono wszystkie wymagane elementy. W konsekwencji zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. (a w stosunku do orzeczenia sądu drugiej instancji – art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c.) może być usprawiedliwiony tylko w tych wyjątkowych okolicznościach, w których treść uzasadnienia orzeczenia Sądu drugiej instancji uniemożliwia całkowicie dokonanie oceny toku wywodu, który doprowadził do wydania orzeczenia lub w przypadku zastosowania prawa materialnego do niedostatecznie jasno ustalonego stanu faktycznego (por. między innymi wyroki z dnia 27 czerwca 2001 r., II UKN 446/00, OSNP 2003 nr 7, poz. 182; z dnia 5 września 2001 r., I PKN 615/00, OSNP 2003 nr 15, poz. 352 oraz z dnia 24 lutego 2006 r., II CSK 136/05, LEX nr 2009730; z dnia 18 marca 2003 r., IV CKN 1862/00, LEX 109420, a także postanowienia z dnia 20 lutego 2003 r., II CKN 1138/00, LEX 78271 oraz z dnia 5 kwietnia 2002 r., II CKN 1368/00, LEX 54382).

Niezależnie od tego, nie ma racji skarżący, że Sąd drugiej instancji odszedł w jakimkolwiek zakresie od przyjętych ustaleń faktycznych Sądu pierwszej instancji, bowiem w zaskarżonym wyroku nie zmienił podstawy faktycznej, lecz jedynie zmodyfikował jego ocenę prawną. Mianowicie Sąd drugiej instancji nie podzielił tezy, że stworzenie przez stronę pozwaną możliwości nocowania w kabinie samochodu jest równoznaczne z zapewnieniem przez pracodawcę bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 2 w związku z § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (analogicznie - § 16 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej), którą przedstawił Sąd pierwszej instancji (w opozycji do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14, OSNP 2014 nr 12, poz. 164), a w konsekwencji, że zgoda kierowców na korzystanie z noclegów w kabinie wyłącza możliwość domagania się rekompensaty za brak hotelu poza przypadkami, gdy prawo to wynika wprost z obowiązujących w zakładzie przepisów płacowych. Niemniej jednak uznał, że zaskarżony wyrok, mimo „nie w pełni prawidłowego uzasadnienia prawnego” odpowiada przepisom prawa. Wskazał, że wynikająca z regulaminu wynagradzania „dieta” (nierzadko określana przez pracowników jako „delegacja”) miała pokryć wszystkie koszty związane z podróżami, w tym koszty noclegów, o czym powodowie byli poinformowani. Stąd uznał, że przepisy płacowe obowiązujące u pozwanego pracodawcy przewidywały należne pracownikom świadczenia - z tym że wprost nienazwane ryczałtem za noclegi - ale realizujące te cele i pracownicy te świadczenia otrzymywali. To właśnie doprowadziło Sąd drugiej instancji do konkluzji, że skoro zgodnie z treścią art. 77⁵ § 3 k.p., pracodawca może określić między innymi w regulaminie wynagradzania warunki wypłacania należności z tytułu podróży służbowej pracownikowi zatrudnionemu poza sferą budżetową, co uczyniła strona pozwana, to żądanie wypłaty ryczałtów za noclegi jest niezasadne.

W rezultacie, z okoliczności sprawy wynika, że pracodawca nie zapewnił powodowi bezpłatnego noclegu w związku z wykonywaniem pracy kierowcy w transporcie międzynarodowym, natomiast wypłacał kwoty diet („delegacji”), w skład których wchodziło pokrycie kosztów socjalnych, w tym kosztów noclegu.

Bezzasadny jest zarzut naruszenia art. 217 § 3 k.p.c. w związku z art. 227 k.p.c. w związku z art. 248 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c., a także z w związku z art. 278 § 1 k.p.c. Skoro roszczenia powodów są nieuzasadnione (o czym poniżej w odniesieniu do zarzutów naruszenia prawa materialnego), to nie było potrzeby precyzyjnego ustalenia wysokości przysługujących powodowi należności z tytułu ryczałtów za noclegi na podstawie wnioskowanych dokumentów i opinii biegłego.

Przechodząc do zarzutów naruszenia prawa materialnego, należy podkreślić, że zachował swoją aktualność pogląd, że stworzenie przez stronę pozwaną możliwości nocowania w kabinie samochodu nie jest równoznaczne z zapewnieniem przez pracodawcę bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju. W uchwale z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14, jak i uchwale z dnia 7 października 2014 r., I PZP 3/14 (OSNP 2015 nr 4, poz. 47) – na tle art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 powyższego rozporządzenia - Sąd Najwyższy sformułował następujące wnioski szczegółowe: 1) pojęcia „odpowiednie miejsce do spania” i „bezpłatny nocleg” nie mogą być utożsamiane (zamiennie traktowane), a wręcz odwrotnie - użycie różnych sformułowań w przepisach prawa oznacza, że są to różne pojęcia; 2) zasadniczo pracodawca odnosi pojęcie „noclegu” do usługi hotelarskiej (motelowej; pośrednio także do noclegu opłaconego w cenie karty okrętowej lub promowej), o czym świadczy nie tylko zwrot kosztów w wysokości stwierdzonej rachunkiem hotelowym (za usługi hotelarskie), ale także wysokość ustalonych limitów; 3) usługa hotelarska obejmuje szerszy zakres świadczeń niż tylko udostępnienie „miejsc do spania”, w szczególności możliwość skorzystania z toalety, prysznica, przygotowania gorących

napojów itp., a także (ewentualnie) zapewnienie wyżywienia, co powoduje obniżenie diety; 4) brak przedstawienia rachunku za usługi hotelarskie oznacza, że pracownik nie korzystał z hotelu (względ na racjonalnego prawodawcę, który to przewidział); wówczas zwrot kosztów noclegu zostaje ograniczony do 25% limitu stanowiącego ryczałt za koszty realnie ponoszone w czasie podróży, bez korzystania z usług hotelowych; 5) istota „ryczałtu” jako świadczenia kompensacyjnego (w tym wypadku przeznaczonego na pokrycie kosztów noclegu) polega na tym, że świadczenie wypłacane w takiej formie z założenia jest oderwane od rzeczywistego poniesienia kosztów i nie pokrywa w całości wszystkich wydatków z określonego tytułu (bo nie są one udokumentowane); w zależności od okoliczności konkretnego przypadku kwota ryczałtu - która jako uśredniona i ujednolicona ustalona jest przez prawodawcę - pokryje więc pracownikowi koszty noclegowe w wymiarze mniejszym albo większym niż faktycznie przez niego poniesione. Z przedstawionych wywodów wynika jednoznaczny pogląd, że ryczałt „noclegowy” należy się pracownikowi również wtedy, gdy kosztów noclegu nie poniósł, nocując w kabinie samochodu.

Okolicznością istotną, którą Sąd Najwyższy nie może pominąć jest wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, (OTK-A 2016, poz. 93). W orzeczeniu tym stwierdzono, że art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym, jest niezgodny z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz że art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym, jest niezgodny z art. 2 Konstytucji.

Sąd Najwyższy w obecnym składzie podziela pogląd przedstawiony przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 21 lutego 2017 r., w sprawie I PK 300/15 (niepublikowany), w konsekwencji uznając, że wyżej wymieniony wyrok Trybunału Konstytucyjnego nie wywiera wpływu na ostateczne zakończenie sporu. W stanowisku tym podkreślono, że od dnia 24 listopada 2016 r. nie może być stosowany art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z 2002 r. Niemniej jednak obowiązująca ustawa o czasie pracy kierowców, mając charakter *lex specialis* względem przepisów Kodeksu pracy, zawiera definicję podróży służbowej. Naturalną formułą rekompensat takich podróży jest zwrot kosztów pracownikowi. W tym aspekcie normą szczegółową był art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, który został wyeliminowany z porządku prawnego mocą wyroku Trybunału Konstytucyjnego. Jednak w ten sposób nie powstała luka w przepisach, gdyż podstawowe metody wykładni prawa pozwalają na rozstrzygnięcie spornego zagadnienia, choć jej wybór może być różny. Z jednej strony, przez art. 2 ust. 7 ustawy o czasie pracy kierowców można, poszukiwać podstawy prawnej do ustanowienia zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej w związku z art. 77⁵ § 1 k.p., albo też przez odpowiednie stosowanie art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców, zgodnie z którym w zakresie nieuregulowanym ustawą stosuje się przepisy Kodeksu pracy. Rozwiązanie, za którym trafnie opowiedział się Sąd Najwyższy w powołanym wyżej wyroku opiera się na wykładni art. 2 ust. 7 ustawy o czasie pracy kierowców. Mianowicie, przywołany przepis formułuje definicję podróży służbowej i nie stanowił przedmiotu kontroli konstytucyjnej, a więc nadal obowiązuje w systemie prawa. Powszechnym przepisem prawa pracy jest art. 77⁵ § 1 k.p. Odwołanie do podstawowej regulacji prawa pracy jest naturalne, zwłaszcza że art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców nie obejmował swym zakresem tej regulacji. Artykuł 77⁵ § 3 k.p. ustanawia normatywną podstawę do uregulowania danej kwestii w układzie zbiorowym pracy lub regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę, jeżeli pracodawca nie jest objęty układem zbiorowym pracy lub nie jest zobowiązany do ustalenia regulaminu pracy. Artykuł 77⁵ § 5 k.p. przewiduje, że gdy układ zbiorowy pracy, regulamin wynagradzania lub umowa o pracę nie zawiera postanowień, o których mowa w § 3, pracownikowi przysługują należności

na pokrycie kosztów podróży służbowej odpowiednio według przepisów, o których mowa w § 2. Zwrot „nie zawiera postanowień, o których mowa w § 3” wskazuje na sytuację, w której zakładowe źródła prawa pracy nie regulują należności z tytułu podróży służbowej. Brak regulacji należy dekodować rodzajowo, tzn. jeżeli pracodawca ureguluje kwestię diet, a pomija inne koszty podróży, to oznacza że u pracodawcy nie ma postanowień, o których mowa w art. 77⁵ § 3 k.p. występujący w tym przepisie zwrot „na pokrycie kosztów podróży” nie powinien być interpretowany tylko jako zwrot udokumentowanych kosztów podróży.

Odnosząc się *stricte* do charakteru ryczału za nocleg Sąd Najwyższy podkreślił (z czym się należy zgodzić), że formuła § 9 ust. 1 rozporządzenia z 19 grudnia 2002 r. opiera się na zasadzie zwrotu kosztów w wysokości stwierdzonej rachunkiem w wysokości limitu określonego w załączniku do rozporządzenia. Zaniechanie przedłożenia rachunku nie oznacza braku kosztów noclegu po stronie pracownika, a nocleg w kabinie pojazdu nie może być uznany za zapewnienie bezpłatnego noclegu. Brak rachunku za nocleg oznacza, że pracownikowi przysługuje ryczałt za nocleg w wysokości 25% limitu. Racjonalność tego rozwiązania oznacza, że faktycznie wybór należy do pracownika, który albo przedkłada rachunek, albo uzyskuje prawo do ryczału. Sąd Najwyższy podkreślił też, że w judykaturze wyrażono stanowisko, że istota ryczału, jako świadczenia kompensacyjnego, przeznaczonego na pokrycie kosztów noclegu, polega na tym, iż świadczenie wypłacane w takiej formie z założenia oderwane jest od rzeczywistego poniesienia kosztów (bo się ich nie dokumentuje) i nie pokrywa w całości wszystkich wydatków z określonego tytułu (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14 i wskazane tam orzecznictwo). Literalnie rzecz ujmując, ryczałt przysługuje w razie nieprzedłożenia rachunku, czyli taka sytuacja jest kwalifikowana jako koszt nieudokumentowany, który nie znajduje pokrycia w fakturze VAT, czy też paragonie fiskalnym. Idąc dalej, taki nieudokumentowany koszt noclegu obejmuje nie tylko udostępnienie miejsca do spania, lecz także dostępu do pomieszczeń sanitarnych, zakupu i prania pościeli, etc. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2014 r., II PK 36/14, LEX nr 1567473).

Przechodząc dalej Sąd drugiej instancji nie naruszył art. 77³ § 3 k.p. w związku z art. 9 § 1 k.p. i art. 18 § 1 k.p. oraz w związku z art. 77⁵ § 4 k.p. oraz art. 77⁵ § 2 k.p., przez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że pracodawca spoza sfery budżetowej może ustalać we własnym zakresie warunki wypłacania pracownikom zwrotu kosztów noclegu lub ryczału noclegowego w sposób mniej korzystny dla pracownika niż przepisy powszechnie obowiązującego prawa. Wprawdzie aktualny jest pogląd, że zapewnienie kierowcy samochodu ciężarowego miejsca do spania w kabinie samochodu nie stanowi zapewnienia przez pracodawcę bezpłatnego noclegu (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14), co jednak nie wyklucza moderowania wysokości ryczału za noclegi odbywane w profesjonalnie przystosowanej do wypoczynku kabinie, która w połączeniu z możliwością korzystania z socjalnej infrastruktury parkingowej zapewnia co najmniej przyzwoite minimum socjalno-bytowe kierowcom transportu międzynarodowego. Nie można też pomijać takich istotnych okoliczności, że na ogół pracodawcy-przewoźnicy inwestują pokaźnie (istotne) kwoty na zakup i użytkowanie często nowych pojazdów ciężarowych z zaawansowaną częścią noclegowo-socjalną, co nie jest obojętne przy ustalaniu i sądowej weryfikacji wysokości ryczałtów za noclegi kierowców. Tego typu uwarunkowania pozwalają twierdzić, że do czasu wyraźnego legislacyjnego uregulowania wpływu zależności innowacji techniczno-socjalnych na wysokość ryczałtów za noclegi w kabinie samochodu ciężarowego, zapewnienie korzystania przez kierowców samochodowego transportu międzynarodowego z noclegów w specjalnie przystosowanej do tego części kabiny samochodowej, uprawnia pracodawcę do uzgodnienia lub uregulowania w zakładowych przepisach płacowych niższych - niż uśredniona kwota ryczału za nocleg - rekompensat za noclegi odbyte w warunkach gwarantujących co najmniej dostateczny komfort nocnego odpoczynku, z możliwością zaspokojenia potrzeb sanitarnych i socjalnych kierowców. W konsekwencji, dopuszczalne jest ustalanie wysokości ryczałtów za noclegi kierowcy w kabinie samochodu ciężarowego ze względu na rodzaj jej wyposażenia bytowo-noclegowego według zależności - im wyższy standard zapewnianego nocnego odpoczynku tym niższy ryczałt za noclegi (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 17

listopada 2016 r., II PK 227/15, LEX nr 2180093; z dnia 7 lutego 2017 r., II PK 359/15 – niepublikowany).

Z kolei zarzut naruszenia art. 77⁵ § 1 k.p. w związku z art. 9 § 2 k.p. oraz 18 § 2 k.p. w związku z art. 18 § 1 k.p. oraz art. 77³ § 5 k.p. wskazujący na nieważność postanowienia regulaminu wynagradzania stanowiącego, że nie przysługuje ryczałt za nocleg kierowcy, „przy niekorzystaniu z hotelu, jeżeli samochód jest wyposażony w miejsce do spania” pomija inne postanowienie regulaminu (§ 15 ust. 3 pkt), z którego wynika, że kierowcom przysługuje dodatek z tytułu zwiększonych kosztów ponoszonych przez pracowników związanych z podróżą służbową poza granicami kraju, który wynosi łącznie 38 euro za każdą dobę (później 42 euro), z czego kwota w wysokości 13 euro (później 14 euro) stanowi dietę rozumianą jako pokrycie zwiększonych kosztów wyżywienia w czasie podróży, kwota w wysokości 25 euro (później 28 euro) obejmuje zwiększenie innych kosztów socjalnych. Innymi słowy, kwestia zwrotu kosztów noclegu u strony pozwanej, nie była uregulowana wyłącznie w pierwszym z wymienionych postanowień. Całościowa interpretacja postanowień dotyczących tej kwestii, a więc również z uwzględnieniem § 15 ust. 3, uprawnia do wniosku, że świadczenia przyznane pracownikom, choć nie były określone jako ryczały za noclegi, realizowały jednak ich cele, jak przyjął to Sąd Okręgowy. Wniosek ten należało powiązać z dokonanymi ustaleniami faktycznymi, z których wynika, że sporne świadczenie nazwane w regulaminach wynagradzania dietą lub „delegacją” obejmowało wszystkie świadczenia z tytułu zwiększonych kosztów utrzymania i noclegów w związku z wykonywanym przez powodów międzynarodowym transportem samochodowym (jedna kwota stanowiła pokrycie zwiększonych wydatków na utrzymanie i pobyt, w tym noclegi). Takie rozumienie „delegacji” potwierdzały zawierane w tym zakresie przez pozwanego pracodawcę z zakładowymi związkami zawodowymi porozumienia kończące spory zbiorowe, w których dokonano „dookreślenia”, tj. precyzyjnego podziału łącznej kwoty spornych należności na zwiększone koszty wyżywienia (diety) oraz „inne koszty socjalne”. Zatem wbrew zarzutom skarżących, uprawniona była wykładnia spornych postanowień regulaminów wynagradzania przedstawiona przez Sąd drugiej instancji, która oparta została oparta na praktyce, wiedzy i dorozumianej zgodzie

stron, że wypłacone przez pozwanego diety za wykonywanie przewozów międzynarodowych obejmowały wszelkie poniesione przez powodów zwiększone wydatki kierowców, w tym koszty wyżywienia i zagranicznych noclegów.

Na koniec dodać należy, że Sąd drugiej instancji nie wyraził poglądu, że „ryczałt za nocleg ma charakter świadczenia ekwiwalentnego należnego pracownikowi za poniesione faktycznie koszty noclegu poza kabiną pojazdu” (zarzuty naruszenia § 9 ust. 2 w związku z § 9 ust. 1 oraz w związku z § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju oraz § 16 ust. 2 w związku z § 16 ust. 1 oraz w związku § 16 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej). Jak wskazano przy ocenie zarzutu dotyczącego naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c., stanowisko takie wyraził Sąd pierwszej instancji, odmawiając *a limine* prawa do ryczałtu noclegowego powodom, którzy nocowali w specjalnie przystosowanej kabinie samochodu i nie ponosili z tego tytułu żadnych kosztów, posługując się argumentacją, że prawo ryczałtu nie jest oderwane od rzeczywistego poniesienia kosztów noclegu. Natomiast Sąd drugiej instancji oddalił powództwa dlatego, że uznał, że powodowie otrzymali stosowne świadczenia z tytułu noclegów.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na mocy art. 98 k.p.c. w związku § 2 pkt 5 i 6 w związku z § 9 ust. 1 pkt 2 w związku z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz. U. 2015 r., poz. 1804 – w pierwotnym brzmieniu).

r.g.